

Historie vzniku bezzásahovosti v šumavských národních parcích (Jiří Štich – Šumava 21)

Národní park (NP) Bavorský les leží v severozápadní části Bavorského lesa, který svými vrcholovými partiemi tvoří hranici proti české Šumavě. Společně pak tvoří tzv. Střechu Evropy, nejrozsáhlejší oblast pokrytou souvislými lesy mezi Pyrenejemi a Ruskem.

Jeho nejvyšší hraniční oblasti v nadmořských výškách nad 1000 m však nejsou široké a dosahují obvykle šíře jen 1 km, nebo o něco málo více. Tyto vrcholové partie dosud jsou nebo byly pokryty čistými smrkovými lesy. Malou šíří vrcholových částí se Bavorský les výrazně liší od české Šumavy. Liší se i klimatem, jež je typu atlantsko-subatlantského. Proto zde vzniklo jen málo rašelinišť.

Podle zastoupení dřevin zaujímá v NP Bavorský les první místo smrk s přibližně 73 %, pak buk s 21 %, dále jedle s necelými 3 % a další 3 % tvoří různé jiné listnáče. Nejstarší porosty v NP Bavorský les se nacházely zejména v okolí Roklanu – nejvyšší hory Bavorského lesa i NP Bavorský les.

Dne 14. října 1983 rozhodl Dr. Hans Eisenmann, bavorský ministr pro zemědělství, tehdy odpovědný za národní parky, ponechat polomy z tohoto roku v centrální části parku nezpracované. Podle jeho slov měl v národním parku vzniknout „*prales pro naše děti a děti našich dětí*“.

Tento cíl jistě neměli poslanci bavorského zemského sněmu, když 11. června 1969 jednohlasně rozhodli, aby v Bavorském lese byl zřízen národní park. V zakládací listině bylo napsáno, že má dále pokračovat zpracování dřeva. Hlavním cílem parlamentu bylo dát nové impulsy pro podporu cestovního ruchu ve vnitřní části Bavorského lesa se slabou hospodářskou strukturou. Rozhodnutí sněmu bylo založeno na odborném dobrozdání, které vypracoval profesor Wolfgang Haber z Odborné vysoké lesnické školy ve Weihenstaphenu z pověření Německé rady pro péči o životní prostředí. Ten došel k závěru, že národní park ve smyslu mezinárodních kritérií není možné zřídit a doporučil zřízení přírodního parku s mimořádnými opatřeními. Tím bylo zakotveno, že obvyklé využití půdy, tedy v případě NP Bavorský les lesů, má dále pokračovat.

Rozhodnutí ministra Hanse Eisenmanna po vichřici z roku 1983 ukázalo pravý cíl myšlenky národního parku. Opíralo se o bavorský zákon o ochraně přírody z roku 1973, podle nějž národní park neslouží žádným hospodářským cílům. Ten byl pro správu národního parku záštitou pro postupné ukončení hospodářského využívání dřeva. Dvacet let po založení parku v červenci 1992 schválila bavorská vláda jako nejvyšší cíl ochrany národního parku toto: „*Zajistit působení přírodních sil a nerušenou dynamiku přírodních společenstev.*“ Toto rozhodnutí bylo příznivě ovlivněno klesající poptávkou po surovém dřevě a přizpůsobení se obyvatel měnícímu se obrazu lesa.

Kalamita lýkožrouta smrkového v NP Bavorský les v letech 1983–1991, 1992–2001

Prvního srpna 1983 zničil velký orkán zvláště v západní části NP Bavorský les porosty v rozsahu 173 ha. Stromy z plochy 85 ha byly zpracovány a 88 ha bylo ponecháno ležet bez jakéhokoliv ošetření. Orkán se projevil v době, kdy v enklávě Waldhäuser byla naměřena dosud nejvyšší teplota, a to 32,7 °C (27. červenec). Další polomy přibýly po orkánu v roce 1984. V polomovém dřevě z těchto let měli kůrovci dostatek vhodných stromů pro svůj vývoj, a tak následoval jejich vzestup i v r. 1985. V následujícím roce však již bylo vhodné polomové hmoty nedostatek, a tak lýkožrouti přeletěli na stojící stromy v okolí. Tím začal rozvoj kalamity v NP Bavorský les.

K polomům ve zmíněných letech došlo zčásti v porostech, kde se lýkožrout kalamitně přemnožil již po roce 1868 a 1870. Tehdy zničil lýkožrout 2 020–2 050 ha smrkových lesů. Zčásti to bylo i v místech, kde došlo ke kalamitě lýkožrouta také v letech 1925–1929, kdy v Bavorském lese zničil okolo 900 ha smrkových porostů. Tehdy se škody projevíly zejména v horských polohách a na jihozápadních svazích. Celková plocha lesů zničených lýkožroutem v roce 1984 byla 381 ha. V letech 1985–1987 se její rozsah postupně jen mírně zvětšoval.

V roce 1988 se zvětšil rozsah napadených ploch o 105 ha, z nichž 25,9 ha leželo v horských polohách. V roce 1989 se plocha napadených porostů zvětšila o dalších 68 ha. V roce 1990 způsobil vítr polomy o rozsahu 7 000 m³ a v roce 1991 o rozsahu 4 000 m³. V tomto roce se rozsah napadených porostů zvýšil jen o 21 ha a v roce 1991 dokonce jen o 14 ha. To vedlo některé bavorské pracovníky k optimistickému názoru, že kalamita lýkožrouta smrkového v národním parku v roce 1991 končí.

Po vichřicích z 80. let vznikly i další polomy po orkánech Vivian a Wiebke v únoru a v březnu 1990. Do roku 1992 výskyt lýkožrouta postupně klesal. V roce 1993 se však plocha napadených porostů zvětšila o 14 ha a v roce 1994 o 86 ha s patrným nárůstem poškozených stromů zejména v horských oblastech. Lýkožrout se šířil zejména na sever, severovýchod a východ. V roce 1997 byl NP Bavorský les rozšířen o další část, tzv. Zwieselské lesy. Podpisem z 22. 7. 1997 to potvrdil ministerský předseda bavorské vlády E. Stoiber. Park byl rozšířen o plochu 10 950 ha na celkovou plochu 24 250 ha o společné hranici s Českou republikou v délce 40 km. E. Stoiber řekl: „*Chceme rozšířit Národní park Bavorský les. Očekáváme také porozumění občanů. Vidíme v tom jedenkrát se opakující šanci vytvořit ve střední Evropě jedinečné území, jež je výjimečně nedotčené. Společně s přilehlým Národním parkem Šumava můžeme v Evropě vybudovat vzorovou oblast životního prostředí.*“

V Luzensko-roklanské části byla zřízena ochranná zóna o rozloze 3 500 ha šířce 500–1 000 m, aby se zabránilo lýkožroutu pronikat do sousedních soukromých lesů. V nové části NP Bavorský les se má provádět boj s lýkožroutem do roku 2017 stejným způsobem jako v ochranné zóně první části parku. Později byl horizont roku 2017 prodloužen do roku 2027.

V období let 1991 až 2001 lýkožrout smrkový napadl a zničil v NP Bavorský les stromy na ploše 3 920 ha. O boji s lýkožroutem smrkovým se ve Zprávě Národního parku Bavorský les za rok 2000 píše doslova: „*V posledních letech tu lze pozorovat stálý pokles v množství stromů napadených lýkožroutem. Podstata je v efektivitě hubicích zásahů. Generace potomků lýkožroutů je odstraňována a zakládání sesterských pokolení je zabráněno včasným odvozem dřeva nebo jeho odkorněním.*“

V horských polohách byly lesy NP Bavorský les zničeny z více než 90 %, kdežto v údolních oblastech byl výskyt lýkožrouta výrazně nižší a lesy byly méně poškozeny.

Další vývoj Národního parku Bavorský les

Názory na způsob existence NP Bavorský les se během jeho počátků značně změnily. Původně – v 70. letech – to měl být přírodní park. Postupně převážil názor, aby se stal pralesem a parkem I. kategorie, v němž by v rámci kategorizace IUCN značná část jeho plochy zůstala bez ovlivnění lidskou činností. Jak se ukázalo na zasedání expertů v roce 1999, domnívali se někteří pracovníci, že půjde v případě pralesa o obtížný proces, protože lze stěží z více než dvě století velice pečlivě obhospodařovaného lesa vytvořit prales. Ponechání lesa bez lidských zásahů spočívalo zejména v tom, že nebudou odstraňovány polomy a padlé stromy a budou ponechávány v lese. Protože po polomech obvykle následoval zvýšený výskyt lýkožrouta smrkového, spočívala druhá hlavní zásada bezzásahového lesa v tom, že nebudou prováděny činnosti, jimiž by byl lýkožrout huben.

Lýkožrout smrkový se vyznačuje obdobími s vysokou a nízkou schopností množivosti. Od 50. až do 80. let nejevil lýkožrout v oblasti Šumavy, Bavorského lesa a Rakouska tendenci k silné množivosti. K tomu došlo až v 90. letech. Hlavní příčinou bylo ponechání napadených ploch bez zásahu v NP Bavorský les a značné opoždění zásahů proti lýkožroutu v Národním parku Šumava. Kalamita tedy byla důsledkem lidského konání.

Dnes se soudí, že místo mrtvého lesa vznikne pozvolna, během desítek až sta let, rozvolněný les parkového charakteru, v němž se budou střídat skupiny smrků se skupinkami jeřábů a případně i jiných dřevin. Není jisté, zda v roce 1984, kdy byla část NP Bavorský les ponechána bez lidských zásahů, měli její autoři tento typ lesa před očima. Zda již uvažovali o tom, co může lýkožrout smrkový způsobit. Svědčí o tom i výrok bývalého ministra zemědělství Bockleta na zasedání expertů ve Freyungu v roce 1998: „*Bavorsko je tak bohatý stát, že si může dovolit nechat zničit 1 % svých lesů.*“

Národní park Šumava

Stav příhraničních lesů na Šumavě do roku 1989

Šumava svou rozlohou lesů tvoří s Bavorským lesem a dále s Českým lesem a proti němu ležícím Hornofalckým lesem nejrozsáhlejší oblast lesů ve střední Evropě.

Veškerý život na hranicích Šumavy s Bavorskem a Rakouskem byl výrazně ovlivněn odsunem německého obyvatelstva po konci druhé světové války v roce 1945 a významně i nástupem tzv. studené války vznikem hraničního pásma a vojenského újezdu Dobrá Voda mezi Hartmanicemi, Prášily a Železnou Rudou. Hraniční pásmo o délce okolo 120 km zabíralo na šířku podle terénních podmínek 5–10 km. Uvnitř byly vytvořeny převážně dvojice průseků se zátarasy, které byly v 50. letech pod vysokým napětím. Po nástupu normalizace pak bylo prakticky celé obeháno zátarasy z ostnatého drátu se signálním elektrickým proudem. Do tohoto území byl umožněn vstup jen s obtížemi lesnímu personálu, který musel mít zvláštní časově omezenou povolenku pro určitou část.

V celé této oblasti probíhal vývoj lesních a pastvinných společenstev s omezeným vlivem člověka. Od roku 1948 do roku 1989 byly prováděny jen kalamitní a nahodilé těžby, vzniklé holiny byly zalesňovány. Část ploch byla zalesněna samovolně náletem. V rámci obnov lesních hospodářských plánů byly lesní porosty této oblasti převáděny do kategorie lesa ochranného.

Po roce 1980 vzniklo na Šumavě několik ohnisek výskytu lýkožrouta smrkového, jenž se rozšířil na plochy o několika desítkách či stovkách hektarů. Tato ohniska byla po roce 1987 zlikvidována. Šumava tehdy v rámci celé České republiky patřila ke středně postiženým oblastem.

Vyhlášení Národního parku Šumava

Národní park (NP) Šumava byl zřízen Nařízením vlády ČR č. 163/1991 Sb. ze dne 20. 3. 1991 v rozloze 68 064 ha. Do poloviny roku 1993 hospodařily v lesích státní organizace. Od druhé poloviny roku přešlo zákonem 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny hospodaření v lesích na správu NP Šumava. Tehdy platný zákon neumožňoval vydat oprávněným vlastníkům (města, obce, soukromníci) lesy na území národních parků. K nápravě došlo až novelou příslušného zákona v roce 2000.

NP Šumava a NP Bavorský les se od sebe výrazně liší složením lesů. NP Šumava má na hranicích s Bavorským lesem oblast smrkových lesů v nadmořských výškách 1 000–1 350 m, která je široká 5 km a na některých místech dokonce 10 až 15 km. Podnebí je tu kontinentální a dalo vzniknout velkému množství rašelinišť krytých blatkovou klečí *Pinus pseudopumilo* (*Pinus mugo* x *P. rotundata*). Na české straně je na 130 rašelinišť, na bavorské straně asi 30 a v Rakousku je jich jen několik.

Nejrozšířenější ekosystémy Šumavy tvoří skupina označovaná jako tzv. hercynská směs, složená ze smrku (50–80 %), jedle (10–30 %) a buku s vtroušeným javorem klenem (10–30 %). Dnes se tento typ dochoval pouze v některých přírodních rezervacích asi na ploše okolo 9 % rozlohy NP Šumava, zbytek tvoří stejnorodé smrčiny.

Plocha NP Šumava je rozdělena do tří zón ochrany přírody. I. zóna (13 %) zahrnuje nejvýznamnější přísně chráněné přírodní lokality. Jsou to především rašeliniště a zbytky původních porostů. II. zóna (82 %) zahrnuje převážně lidskou činností pozměněné lesní ekosystémy. III. zóna (5 %) je tvořena lidskými sídly a jejich okolím.

Kalamita lýkožrouta smrkového v Národním parku Šumava

Názory na kalamitu lýkožrouta smrkového byly v 90. letech velice rozporné. Nevedly se diskuse o tom, že by se v národních parcích ve vyhrazených částech neměly provádět zásahy proti lýkožroutu, ale diskutovalo se o tom, že v NP Bavorský les se zásahy neprovádějí, lýkožrout tam neškodí a že české strana by měla postupovat stejně. Tato koncepce, doposud žádným právním předpisem nekodifikována, dovedla lesy NP Šumava k současnému stavu. Místo několika set hektarů mrtvých lesů a holin jich dnes máme minimálně 4 000.

V roce 2005 byla evidentní snaha správy NP Šumava (ředitel Pavlíčko) a ministerstva životního prostředí rozšířit I. bezzásahové zóny v NP Šumava ze současných 13 % až na 35 % z plochy NP Šumava. Podle zákona o ochraně přírody a krajiny (114/1992 Sb.) se však zóny ochrany přírody a jejich změny vyhláší obecně závazným právním předpisem. Vydání takového právního předpisu však podléhá zdoluhavému legislativnímu procesu, a navíc záměr rozšíření bezzásahových zón při projednávání narazil na rozhodný odpor zástupců šumavských obcí. Proto v dubnu roku 2007 učinil ministr životního prostředí Bursík bezprecedentní krok a ve správním řízení rozhodl o ponechání nezpracovaného kalamitního dříví po orkánu Kyrill i na části druhých, doposud zásahových zón. Bylo rozhodnuto ponechat na území NP Šumava asi 145 000 m³ kalamitního dříví bez asanace. To byla asi 1/5 z celkového množství dříví poškozeného orkámem Kyrill. (Podle svědectví některých pracovníků lesních správ NP Šumava bylo však ponecháno a nezpracováno až 300 000 m³).

Mezi oficiálními údaji o množství ponechaného dříví bez asanace po orkánu Kyrill (145 000 m³) a tím, co v závěru roku 2008 prezentoval současný ředitel NP Šumava Krejčí, je zjevný rozpor. Podle jeho vyjádření pro tisk napadl v roce 2008 kůrovec 200 000 m³ ponechané dřevní hmoty (neoficiální prameny hovoří o 400 000 m³ ponechané i stojící dřevní hmoty) 100 000 m³ v I. a 100 000 m³ ve II. zónách ochrany přírody.

Kampaň pro a proti lýkožroutu smrkovému

O žádném jiném hmyzu se tolik nenamluvilo a nenapsalo tolik článků a nehovořilo v rozhlase a televizi, jako o lýkožroutu smrkovém. Snad jen v období let 1945–1955 podobnou pozornost vyvolala mandelinka bramborová, která se tehdy stala předmětem politické kampaně a její výskyt v bývalém Československu byl připisován záměrnému zavlečení „americkými imperialisty“.

Bavorsko

Historie začala v Bavorsku, kde vznikla řada hnutí proti tomu, aby lýkožroutu byla dána možnost se množit bez lidského ovlivnění a ničit lesy NP Bavorský les. Při manifestacích proti kůrovci se dokonce volalo: „Hängt ihn auf“, tedy „Pověste ho“, čímž byl míněn tehdejší ředitel NP Bavorský les Dr. H. Bibelriether. Naopak v Česku se bojovalo za to, aby se s lýkožroutem nic nedělalo a byla mu ponechána volná cesta k ničení Šumavy.

V Bavorsku se v letech 1993–1997 stavěli proti ponechání lesů v NP Bavorský les bez zásahů především obyvatelé Bavorského lesa. Dále to byla tzv. „Mladá fronta“, uskupení mladých příslušníků CSU, Občanské hnutí za ochranu Bavorského lesa a konečně řada vysokých státních úředníků.

Od roku 1992, kdy se plocha zničených lesů začala prudce zvětšovat, se konala četná shromáždění na téma lýkožrouta, zvláště v souvislosti s tím, že tzv. Zwieselké lesy s horou Falkenstein by měly být vyhlášeny za druhou část NP Bavorský les. Všechny uvedené instituce měly obavy z toho, aby při stejném přístupu – to je nebojování s lýkožroutem – nebyla zlikvidována další část Bavorského lesa. Druhá část NP Bavorský les byla sice vyhlášena, ale byla přijata zásada aktivního hubení lýkožrouta do roku 2017, později i do roku 2027.

Dne 22. 10. 1997 navštívil NP Bavorský les tehdejší předseda bavorské vlády E. Stoiber, který přeletěl oblast helikoptérou s Dr. Bibelriethem, pak vystoupil na Luzný a na následujícím zasedání řekl: *„Kdyby zakladatelé parku viděli jeho dnešní obraz, byli by také zděšeni. Pokud by pohled na tento les někým nepohnul, pak by to nebyl člověk. Před několika lety se věřilo, že se populace kůrovce zhroutí. Dnes víme, že tento názor nebyl jen mylný, ale že se situace ještě více zdramatizovala. Veškeré předpovědi týkající se lýkožrouta smrkového se ukázaly jako mylné, kalamita překročila rámeček všech předpovědí a vyvíjí se podle nejpesimističtějšího scénáře. Dnes se musí počítat s tím, že se současná plocha cca 1 500 ha zvýší ještě nejméně o 1 000 ha. Ochranné zóny by se měly zvětšit z 500 m na 1000–1 500 m. V nich je nutné hubit kůrovce všemi prostředky, aby nepřešel na privátní majetky. Majitelé lesů nesmí utrpět žádnou škodu“*. I tato pesimistická předpověď bavorského premiéra se však později ukázala jako příliš optimistická, neboť již v roce 2001 dosáhla plocha zničených lesů v NP Bavorský les 3 920 ha. Ve svém závěrečném stanovisku pak bavorský premiér mj. rozhodl o tom, že bude svoláno zasedání mezinárodních expertů k otázce NP Bavorský les, které se bude zabývat problematikou lýkožrouta smrkového.

Na zasedání expertů, které se uskutečnilo ve Freyungu, tehdejší ministr výživy, zemědělství a lesnictví řekl, že ponechání části NP Bavorský les bez zásahu je třeba považovat za velký pokus.

Prof. A. Fischer, geobotanik z Weihenstphanu, předpověděl, že nový les, který vznikne na místě starého, bude lesem jiného typu – bude to les rozvolněný, skládající se zčásti ze smrků, zčásti z jeřábů a bude mít parkovou podobu.

Česká republika 1989–2001

Vztah k problému lýkožrouta byl v České republice opačný než v Bavorsku. V České republice stála na pozici podpory zásahů proti lýkožroutu správa NP Šumava, stejně jako její nadřízený orgán, ministerstvo životního prostředí, vědeckí pracovníci lesnických vysokých škol a výzkumných ústavů zabývajících se lesnictvím a větší část pracovníků ochrany přírody. Proti zásahům byli někteří pracovníci ochrany přírody, několik pracovníků Akademie věd, a pak novináři a publicisté. Ti považovali ponechání lýkožrouta samovolnému vývoji, tak jako

v Bavorsku, za jedinou správnou metodu ochrany přírody v NP Šumava. K omylům docházelo ze dvou příčin. Jednak se někteří dostali k informacím z druhé ruky, zatímco jiní psali o problémech v Bavorsku, které však byly v té době v Bavorsku hodnoceny jinak. Někdy však docházelo i k účelovému vybírání dat, kterých pak bylo využíváno k antipatiím až projevům nenávisti k druhé straně. Lýkožrout sloužil často jen jako podklad k osobním útokům. Pracovníci médií této situace velice obratně využili. Prim v této kampani hrála především Česká televize svým pořadem „Nedej se“, jenž byl zcela tendenčně zaměřen na propagaci nezasahování proti lýkožroutu. Jednostrannost se projevila zejména ve výběru účastníků diskusních pořadů a v konečném sestřihání natočených projevů. V časopisech a novinách bylo obtížné prosadit uveřejnění článku podporujícího zasahování proti lýkožroutu. O lýkožroutu byla uveřejňována mylná tvrzení:

- Kůrovec se v nadmořských výškách nad 1 000 m nebude množit.
- V NP Bavorský les se s kůrovcem nebojuje a škody tam nepůsobí.
- Kůrovcová kalamita ponechaná sama sobě odezní bez zásahů dřívě než se zásahem. (Dr. Nüsslein z Bavorského spolkového lesnického ústavu, který sledoval rozvoj kalamity v bezzásahovém území Bavorského lesa i v části zásahové v letech 1997–1999, zjistil, že v zóně bez zásahů se rozsah kalamity zvětšil 26,7 × oproti zóně zásahové.)
- Kůrovec se nebude množit v původních porostech, je jejich zdravotní policií a vybírá si ke svému vývoji pouze geneticky nevhodné stromy nebo porosty. (V NP Bavorský les se zpočátku domnívali, že kůrovec nenapadne 150–300 let staré stromy v původních smrčínách pod Roklanem. I ty však kůrovec napadl a zcela zničil. Totéž se stalo i v NP Šumava. Neplatí totiž tvrzení o tom, že v původních lesích se škůdci nemnoží.)

Všechna tato mylná tvrzení ovlivnila řadu pracovníků, zpomalila opatření proti lýkožroutu, a tím způsobila ztráty a škody na přírodě Šumavy. Škoda, že si to mnozí ochránci přírody a zvláště příznivci Hnutí Duha neuvědomili nebo uvědomit nechtěli, v důsledku čehož bylo přírodní prostředí Šumavy dále významně poškozeno namísto toho, aby se šumavské přírodě pomohlo.

Argumenty příslušníků Hnutí Duha byly většinou předkládány jako zcela jednoduché, nebyly komplikované, jak tomu ve vědě bývá. Nejlépe to bylo patrné na přesvědčování mladých lidí, aby se nechali připoutat ke kůrovcem napadeným stromům s tím, že chrání šumavské lesy, do nichž se nemá zasahovat. Otázka ovšem stála jinak, a sice takto: Má člověk ponechat stát v porostu strom napadený kůrovcem, z kterého vylétne tolik nových kůrovců, kteří zničí 10 až 20 dalších stromů, nebo se má takový strom pokácet a asanovat a tím oněch 10–20 zelených stromů zachránit?

Dogmatický ochránce nebo lépe řečeno fundamentalista v ochraně přírody je pro prvou variantu, kdežto člověk skutečně milující přírodu pro tu druhou. Ví, že v současné době nelze žít v přírodě bez jejího ovlivňování, ale v úzkém spojení s ní, a to tak, aby přírodnímu prostředí byla způsobena co nejmenší újma a ztráty. To, že nezasahování vede v další fázi k nutným a mnohem větším zásahům, tito ochránci přírody opomíjejí. Na druhou stranu je například s podivem, že redukci spárkaté zvěře odstřelem aktivisté za zásahy nepovažují.

Za situace, kdy lýkožrout smrkový hrozil šumavským lesům rozsáhlou pohromou, bylo nutno zvážit, kam až by se mohl lýkožrout bez zásahů rozšířit, zda za současného nepříznivého stavu přírodních podmínek máme lesy ponechat bez ovlivnění člověkem a jakou odpovědnost má za této situace ministerstvo životního prostředí a správa NP Šumava.

Z hodnocení zdravotního stavu lesů podle družicových snímků Šumavy vyplynulo, že v horských polohách Šumavy jsou lesy silně poškozené a že lýkožrout smrkový by bez

protiopatření zachvátil velkou oblast. V rozlehlých oblastech NP Šumava zcela převažují smrkové porosty a téměř neexistuje možnost vzniku smíšených lesů. Pokud bychom zde ponechali přírodu samovolnému vývoji, vznikly by zde opět jen samé smrčiny, tedy tentýž typ lesa, jaký tu byl doposud.

Za příznivých abiotických a biotických podmínek by neměla být dána lýkožroutu smrkovému možnost dále se množit, protože by tím člověk vědomě nechal ničit velkou plochu lesů a nakonec by byl nucen za cenu vykácení ohromných ploch lesů kůrovcovou kalamitu zastavit. Lýkožroutem smrkovým se vědeckí pracovníci intenzivně zabývali od 70. let minulého století. Uspořádali v té době 10 symposií a konferencí, přičemž materiály z nich byly vždy uveřejněny. Zvláště je třeba zmínit studii „Ochrana přírody a péče o les v Národním parku Šumava“, kterou zpracoval kolektiv 22 odborníků (Vinš, 1999). Druhá strana sporu (zastánci bezzásahovosti) se však těchto zasedání nezúčastnila a výsledky zůstaly známy jen odborníkům.

Entomologický ústav Akademie věd zrušil oddělení lesnické entomologie a nevyužil kalamity lýkožrouta smrkového ke studiu problémů, které nejsou objasněny. Uvedme si některé, jež mohly být při této kalamitě řešeny:

1) Příčiny toho, proč některé stromy nebo skupiny stromů zůstaly uprostřed zcela zničených porostů lýkožroutem nedotčeny. Zda to bylo jiným složením monoterpenů, popř. jiných látek obsažených v kmenech, nebo složením půdy, která ovlivnila stav stromů, nebo se na tom podílela stavba povrchových vrstev kůry a lýka stromů.

2) Průběh destrukce dřevní hmoty po odumření stromů, jež je způsobována houbami a hmyzem, a proces této destrukce v období po odumření stromů.

3) Fyziologické problémy populací lýkožrouta smrkového v centru gradace a v okrajových částech, kde se kalamita dále šířila. S tím souvisí problém pohlaví a vývoj samičích gonád brouků v různých fázích gradace.

5) Celková změna flory a na ní navazující změny fauny ve zničených lesních porostech. Jak se změnou primární lesní populace se mění složení sekundárních producentů a jak přibývá destruentů.

Vývoj událostí v NP Šumava od roku 2004

Na počátku roku 2004 byl z funkce odvolán dosavadní ředitel správy NP Šumava lesník Ing. Žlábek, který vydržel ve funkci téměř 10 let a za jehož působení došlo v NP Šumava ke gradaci kůrovce, ale také k zastavení kůrovcové kalamity, největší na Šumavě za posledních 120 let. Starého ředitele odvolal a nového jmenoval nový ministr životního prostředí Ambrozek.

Jeho nástupcem byl jmenován zemědělský inženýr Pavličko. Ten se po nástupu do funkce netajil tím, že zastaví zásahy proti lýkožroutu tam, kde se za bývalého vedení parku proti lýkožroutu zasahovalo. Nezůstalo ušetřeno ani dohodnuté zásahové pásmo v šíři 200 m při státní hranici s Rakouskem a Bavorskem mimo sousedství s NP Bavorský les. Nový ministr ani nový management správy NP Šumava se netajil tím, že jeho úkolem je rozšíření stávajících bezzásahových I. zón z 13 % na 30–35 % z rozlohy parku.

V květnu 2006 byl do funkce náměstka ředitele správy parku jmenován lesník Ing. Krejčí. Současně v té době zastával post náměstka ředitele Státního fondu životního prostředí (SFŽP) a byl zároveň zastupujícím ředitelem tohoto fondu do doby, než bude na základě výběrového řízení jmenován nový ředitel SFŽP. Začátkem roku 2007 byl však již Ing. Krejčí uveden jako řádný ředitel SFŽP, přičemž současně nadále zastával funkci náměstka ředitele Správy NP Šumava Ing. Pavlička. Na tento evidentní střet zájmů upozornilo sdružení Šumava 21, které zaslalo stížnost ministrovi ŽP Bursíkovi. Ačkoliv do ledna roku 2009 sdružení Šumava 21

žádnou zprávu o vyřízení své stížnosti neobdrželo (současná právní úprava nenařizuje státním úředníkům reagovat na stížnosti občanů ani občanských sdružení), ministr Bursík však bezpochyby na základě stížnosti konal. Ještě při své první návštěvě Šumavy v polovině března roku 2007 byl s činností ředitele Pavlička zcela spokojen a vyjádřil mu plnou podporu. K 30. březnu ho však bez udání důvodů z funkce odvolal a do funkce jmenoval jeho náměstka Ing. Krejčího.

(Když se Ing. Novák jako ředitel Krkonošského národního parku /KRNAP/, zúčastnil výběrového řízení na ředitele s. p. Lesy ČR a uspěl, bylo po jeho odchodu z funkce vypsáno řádné výběrové řízení na ředitele KRNAPu. Je s podivem, že u tak exponované funkce, jakou je ředitel tak problematického NPŠ, necítil ministr Bursík potřebu jmenovat nového ředitele na základě výběrového řízení.)

Rok 2008 – první rok po „zpracování“ kalamity po orkánu Kyrril

Rétorika ohlupování veřejnosti předkládáním účelových a jednostranných informací médií za účinného přispívání státních úředníků a některých úzce specializovaných vědců pokračuje a stupňuje se úměrně s tím, jak se v NP Šumava rozšiřují plochy suchých lesů, a to v nejcennějších lokalitách se stromy starými i více než 400 let. Kůrovci podlehl i kultovní místo Prameny Vltavy a prakticky zničena je i bývalá přírodní rezervace Trojmezna – největší dochovaný komplex horských lesů střední Evropy.

Pravdivá čísla o skutečném stavu kalamity v NP Šumava nejsou uveřejňována. V NP Šumava bylo ponecháno prokazatelně více nezpracovaného dříví bez asanace, než bylo povoleno ponechat. Rovněž tak v letošním roce napadl kůrovec asi dvojnásobně více nezpracovaného dříví a stojících stromů, než do tisku uvedl ředitel Krejčí.

Dnes již odborníci prosazující bezzásahovost nehovoří o tom, že kůrovcová kalamita není v podmínkách horských lesů možná, netvrdí, že lýkožrout smrkový napadá jen nepůvodní porosty a stromy geneticky nevhodné, ani neříkají, že se v 90. letech mylili. Veřejnosti předestírají svůj názor, že kůrovci nelze zabránit a že máme na vybranou z dvou možností. Tou první jsou podle nich suché lesy, které se však bezproblémově, zadarmo a všude zmlazují novou generací, nebo máme možnost vykácených holin a nákladného umělého vysazování sazenicemi pochybného genetického původu. Účelově však opomíjejí variantu optimální a reálnou, a to tu, že včasným a účelným zásahem proti šíření kůrovce se zabrání vzniku rozsáhlých ploch suchých lesů a vzniku obrovských holin. Lesníci a zástupci místní samosprávy, prosazující aktivní zásahy proti lýkožroutu, jsou dehonestováni a často jsou jim podsouvány úmysly touhy po těžbě dříví. I když opak je pravdou. Čím větší plochy bezzásahových území, tím více těžeb ve II. zásahových zónách, kde se šířící se lýkožrout musí zastavit za cenu masivního kácení a vzniku nežádoucích holin.

Někteří vědci (např. Prof. Prach) prý již dnes ví, že nová generace lesa vzniklá „spontánně“ přirozenou obnovou bude proti abiotickým i biotickým činitelům odolnější, než ta stávající. Pro taková tvrzení jim však chybí závěry z vědeckých výzkumů. Proto tato tvrzení nelze považovat za vědecká, ale spíše za jejich vědeckou (?) prognózu. Objektivní skutečnosti však svědčí spíše o opaku. Pokud vzniká pod suchými smrkovými porosty (zdaleka ne všude) spontánní přirozené zmalení, která má perspektivu dalšího úspěšného vývoje, je reálný předpoklad, že vzniknou čistě smrkové stejnověkové lesy. Tedy opak toho, co bylo jedním z hlavních cílů při zřízení Národního parku Šumava. Potvrdit nebo vyvrátit to však budou moci až příští generace za 100, 200 nebo 300 let.

Pozadu nezůstává ani „proslulé“ Hnutí Duha, které prostřednictvím účelových anket demonstruje veřejnosti vůli „většiny“ ponechat lesy Šumavy bez zasahování proti kůrovci.

Nikdo z nich neřekne veřejnosti, že pokácením a asanací jednoho napadeného stromu zachráníme během jednoho roku několik stromů zelených a v dalších letech pak desítky a desítky dalších. Nikdo neřekne, že máme na vybranou mezi ohromnou plochou suchých lesů a holin a mezi také ohromnou plochou lesů zelených a nepoměrně menší plochou holin.

Nikdo z nich neřekne veřejnosti, že rozšiřování bezzásahových území znamená množení kůrovce a napadání dalších a dalších stromů, jehož výsledkem je stále se zvětšující plocha suchých lesů v bezzásahových územích, ale zejména vznik dalších ohromných ploch holin v zásahových zónách, kde se šíření lýkožrouta musí zastavit.

Nikdo ze zastánců nezasahování proti lýkožroutu smrkovému veřejnosti pravdu neřekne.

Současný správou NP Šumava uplatňovaný management nepřináší problémy jen na české straně Šumavy. Bavorští a rakouští politici opětovně, prakticky každoročně, zasílají českým politikům, zejména ministři životního prostředí či jeho náměstkovi, ale i předsedovi vlády, stížnosti na postup správy NP Šumava na hranicích s Rakouskem a Německem a žádosti o nápravu. Tento problém se počal vyhrcovat za ředitele Pavlička, který z nepochopitelných důvodů porušil dohodu mezi sousedními státy, když se proti lýkožroutu přestalo zasahovat v dohodnutém pásmu o šířce 200 m podél státní hranice. Z bezzásahové zóny Trojmezna se začal šířit kůrvec zejména do lesů v majetku kláštera Schlägl. Na jihozápadních svazích masivu Smrčiny, Plechého a Trojmezna hory začaly vlivem tlaku kůrovce z české strany vznikat holiny. Ze zprávy rakouské strany o stavu v této příhraniční oblasti a z dopisu rakouského spolkového ministra zemědělství a lesnictví ministru životního prostředí Bursíkovi lze vyjmout toto:

„Kůrovcem nejvíce postiženy jsou především horní partie Hufbergu a Plöckensteinu (Plechý). Jen v roce 2007 zde bylo vytěženo 12 500 m³ kůrovcového dříví a vznikly holiny na ploše asi 35 hektarů. Katastrofa pokračovala i v roce 2008, kdy bylo v první polovině t. r. vytěženo dalších 6 000 m³ kůrovcového dříví; to znamená dalších 20 ha holin, a to přesto, že majitel lesa kláštera Schlägl instaloval stovku otrávených lapačů.

Silné napadení stojících stromů bylo také poprvé zjištěno v příhraniční bavorské části (5 000 m³). V polovině roku 2008 bylo v této příhraniční oblasti akutně ohroženo asi 300 ha smrkových lesů. V současnosti je na rakouské a bavorské straně souvislá holina o rozsahu asi 90 ha. Soudní znalec vyčíslil škody v lesích kláštera Schlägl na 1 mil. EUR.

Poslední dohody mezi zemským lesním správcem, oddělením ochrany přírody zemského úřadu Horní Rakousko a zástupci NP Šumava jsou vnímány jako bezvýsledné, neboť Češi mezitím změnili své názory. Pokud se nepodaří na nejvyšší politické úrovni přimět Českou republiku k přehodnocení situace, vypadá budoucnost lesů kláštera Schlägl více než temně. Holiny se budou nadále zvětšovat a množství napadeného dříví stoupat.“

Bavorský zemský ministr zemědělství a lesů Josef Miller pak počátkem roku 2008 napsal ministru Bursíkovi toto:

„Vážený pane ministře Bursíku,

otázka správného managementu lesů v příhraničních oblastech Šumavy je od založení Národních parků Bavorský les a Šumava stále se opakujícím tématem diskuzí mezi našimi zeměmi. Velkou roli zde hraje problematika lýkožrouta smrkového.

Po úspěšných jednáních bylo před třemi lety nalezeno společné řešení, za což jsem vašemu předchůdci vyslovil svůj vřelý dík. Zvláštní důležitost pro nás má „dlouhodobě platná dohoda“, podepsaná ve Vimperku 3. 2. 2005. V bodě číslo 2 usnesení bylo ujednáno, že podél hranice Národního parku Šumava s oběma sousedními vlastníky lesů v Bavorsku a Rakousku bude zavedeno ochranné pásmo, které bude na české straně široké 200 m.

V poslední době však není tato dohoda ze strany Národního parku Šumava již očividně dodržována. Jak jsem byl informován, nebyla v loňském roce v tomto ochranném pásmu

provedena žádná účinná ochranná opatření. Důsledkem toho drasticky zesílilo napadení lýkožroutem smrkovým v sousedních hospodářských lesích Bavorských zemských lesů a podle nám předložených informací také na rakouské straně v lesích kláštera Schlägl. Obzvláště závažná je situace v oblasti Třístoličníku, kde byly autochtonní horské smrkové lesy, staré 200–300 let a nacházející se v evropsky významné lokalitě Natura 2000, tak silně poškozeny, že jejich rozpadu již nelze zabránit a hrozí zde prudké zhoršení stavu celé oblasti. Aby se zabránilo rozšíření lýkožrouta smrkového do přilehlých hospodářských lesů, je bezpodmínečně třeba vyvinout v následujících letech zvýšené úsilí. Tlumení lýkožrouta smrkového na bavorské straně se však může zdařit jen za podmínky, že důsledná ochranná opatření budou provedena také v příhraniční oblasti na české straně.

Lesní závod Neureichenau se v rámci rozhovorů opakovaně pokoušel přesvědčit kompetentní místa na české straně o nutnosti a naléhavosti provedení opatření ochrany lesa, tak jak bylo dojednáno dohodou z 3. 2. 2005, bohužel však neúspěšně.

V minulosti vždy existovaly mezi Národním parkem Šumava a jeho bavorskými sousedy dobré odborné kontakty. Je mým velkým přáním, aby se kritická a stále se zhoršující situace ochrany lesa podél bavorsko-české hranice mohla na základě této dobré spolupráce co možná nejdříve urovnat. Prosím Vás proto, abyste se věnoval řešení tohoto problému, a dávám ještě jednou a naléhavě podnět ke vzájemnému rozhovoru na úřední rovině.

Je mým velkým přáním, aby dlouholetá a osvědčená sousedská spolupráce dále pokračovala, a naše přírodní bohatství tak mohlo být chráněno a zachováno i v následujících letech.

S přátelským pozdravem

Josef Miller“

Jako paradox a vrchol absurdity pak vyzněla skutečnost, že Hnutí Duha podalo do Bruselu stížnost na Rakouskou stranu za to, že na své straně vykácela holiny a tím vystavily porostní stěny na hranici NPŠ bořivým větrům, a poškodila a ohrozila tak lesy NP Šumava v této oblasti. Předsedou komise, která by se měla touto stížností zabývat, je bývalý náměstek ministra životního prostředí Ambrozka Ladislav Miko, jeden z protagonistů nezasahování proti lýkožroutu a rozšiřování bezzásahových území.

Závěr

Je nepochybné, že jak v Bavorsku, tak i v České republice byly vyhlášeny jiné národní parky, než jaké tam jsou v roce 2009. Oba národní parky byly vyhlášeny především pro ochranu dochovaných hodnot předaných nám generacemi našich předků. Úzká skupina převážně jednostranně zaměřených vědců, za podpory některých ochránců přírody, si za přispění některých nezodpovědných politiků přivlastnila právo rozhodovat o tom, jak naložit s přírodními hodnotami v NP Šumava. Bez zodpovědnosti za další vývoj lesů na této střeše Evropy se pustili do experimentu, jehož výsledky jsou velmi nejisté. Účelově opomenuli jedno z hlavních pravidel vědeckého výzkumu, kterým je „princip předběžné opatrnosti“. Necítili potřebu vyvolat veřejnou diskuzi o svých záměrech a přístupu k nakládání s veřejnými statky. Necítí potřebu disputací, ve kterých by své vize obhájili.

Nezabývali a nezabývají se absencí mimoprodukčních funkcí lesů na lýkožroutem zničených plochách a k tomu nuceně vytvářených holinách.

Touto svou činností porušují mnoho právních předpisů a mezinárodních dohod v oblasti ochrany životního prostředí.

Literatura:

Krečmer V., 2007; Lesní hospodářství v právních souvislostech s ochranou životního prostředí a ochranou přírody

Skuhravý V., 2002; Lýkožrout smrkový a jeho kalamity

Vicena I., 2007; sborník referátů „Šumava zelená střecha Evropy II“

Národní lesnický komitét, 1999; Ochrana přírody a péče o les v Národním parku Šumava

Plán péče Národního parku Šumava na období 2001 – 2010

Internetové stránky o.s. Šumava 21 (www.sumava21.cz)